

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Kilpailun lisäämiseen ja säästöjen saavuttamiseen tähtäävät tavoitteet ovat erittäin kannatettavia. Hallitusohjelmaan sisältyvät uudistukset edustavat toteutuessaan merkittävää askelta kohti houkuttelevampaa kilpailuympäristöä. Näillä muutoksilla parannetaan ICT-alan toimintaedellytyksiä, tehostetaan hankintojen toimivuutta ja houkuttelevuutta uusia tarjoajia julkisiin kilpailutuksiin.

Markkinoiden avaamisen onnistuminen edellyttää, että kilpailutusprosessit ovat avoimia ja reiluja. Pidämme tärkeänä ehdotusta, jossa sidosyksiköiden käyttöä rajataan vähimmäisomistusosuusvaatimuksella (10 %). Tämän rajauksen tulisi kuitenkin sisältää lisäys, joka estää sidosyksiköitä toimimasta yhtä aikaa sekä yhteishankintayksiköinä että palveluntarjoajina.

Reilut ja toimivat kilpailutuskäytännöt mahdollistavat aidosti onnistuneet hankinnat. Useampi tarjoaja luo ostajalle todellisen mahdollisuuden kilpailuttaa tarjouksia ja valita ratkaisu, joka on sekä laadukas että kustannustehokas.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

-

- **Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?**

Markkinakartoitus (65 §): Markkinakartoituksen sisällyttäminen hankintaprosessiin (65 §) on erittäin tervetullut uudistus. Markkinakartoituksen ohella markkinavuoropuhelu on oleellinen osa prosessia. Näiden yhdistelmä varmistaa, että tarjouspyynnöt saavat laajemmalta joukosta toimijoita toteuttamiskelpoisia ja kustannustehokkaita tarjouksia.

Kuitenkin, markkinakartoituksen rajaaminen ainoastaan yli 10 miljoonan euron hankintoihin merkittävästi heikentää potentiaalia saavuttaa sekä kustannussäästöjä että parantaa tarjonnan monipuolisuutta. Esimerkiksi vuonna 2024 ICT-hankinnat, jotka kattavat tavarat, palvelut ja ohjelmistot, ovat olleet yksi julkisen sektorin merkittävimmistä hankintakategorioista. Hanselin ja Valtionvarainministeriön ylläpitämän tutkihankintoja.fi -sivuston tiedoista ilmenee, että julkisomisteiset osakeyhtiöt, in-house-yhtiöt, muodostavat merkittävän osan hankinnoista. Näiden yhtiöiden vuosilaskutus on usein luokkaa 50-100 miljoonaa euroa, kun taas kilpailutuksiin osallistuvien yritysten kokonaislaskutus laskee nopeasti alle markkinakartoitukselle asetetun 10 miljoonan euron rajan ylimmän kärjen jälkeen. Tämän vuoksi aidon ja neutraalin kilpailutuksen varmistamiseksi markkinakartoituksen rajan tulisi olla huomattavasti matalampi.

Hankintojen jakaminen osiin (75 §): Hankintasopimuksen jakaminen osiin on positiivinen muutos, joka mahdollistaa myös pienten ja keski suurten yritysten osallistumisen tarjouskilpailuihin. Tämä lähestymistapa tarjoaa mahdollisuuden hyödyntää joustavasti eri toimijoiden ratkaisuja ja ottaa mukaan uusia innovaatioita. Esimerkiksi, ohjelmistopalvelut ja palveluntarjoajat voidaan kilpailuttaa erikseen. On erittäin tärkeää, että markkinavuoropuhelu toteutetaan laadukkaasti, jotta hankinnan tavoitteet ja tehokkuus voidaan saavuttaa parhaalla mahdollisella tavalla.

Hankintamenettelyn keskeyttäminen (125 §): Hankintamenettelyn keskeyttäminen tilanteessa, jossa on saatu vain yksi tarjous, on kannatettava muutos. Tämä kannustaa hankintayksiköitä laajentamaan markkinakartoitustaan ja tarkastelemaan tarjontaa perusteellisemmin. Lisäksi se voi paljastaa tarpeen jakaa hankinta pienempiin osiin, jos vain yksi toimija pystyy tarjoamaan vaaditun palvelun (75 §). On kuitenkin tärkeää, että hankintayksiköt varmistavat, ettei osiin jakamista käytetä kiertämään markkinakartoitusta ja vuoropuhelua. Toimivana tämä muutos (125 §) tukee kilpailuneutraaliteetin varmistamista, ehkäisee markkinoiden vääristymistä ja luo reilun kilpailuympäristön kaikille tarjoajille.

- **Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?**

Esitetyt keinot edistävät tavoitteen saavuttamista, mutta lisätarkennuksia tarvitaan. Tällaisia tarkennuksia ovat esimerkiksi 1) lisäys, joka estää sidosyksikköjä toimimasta yhtä aikaa sekä yhteishankintayksiköinä että palveluntarjoajina; 2) markkinakartoituksen rajan tulisi olla huomattavasti suunniteltua matalampi; 3) markkinavuoropuhelun lisääminen osaksi markkinakartoitusta.

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Muutos on perusteltu kilpailun edistämiseksi. Nykyisessä lainsäädännössä ei ole määritelty sidosyksiköiden omistajien määrää, mikä on johtanut tilanteeseen, jossa yhdellä sidosyksiköllä voi olla satoja omistajia. Hankintayksiköillä on usein hyvin pieniä, jopa alle prosentti, omistusosuuksia näistä sidosyksiköistä. In-house-yhtiöiden laajamittainen käyttö kilpailuttamatta tehtävissä hankinnoissa on ongelmallista, koska se estää kilpailua ja heikentää julkisen talouden tehokkuutta.

Lakimuutos voi tehokkaasti puuttua tällaisiin markkinavääristymiin. On tärkeää, että rajoitukset koskevat sekä sidosyksiöitä että yhteishankintayksiköjä. Lisäksi toivomme, että jatkossa sidosyksiköillä olisi rooli joko yhteishankintayksikkönä tai palveluntarjoajana, mutta ei molempia.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

Tämä muutos on merkittävä parannus, joka lisää julkisten hankintojen kilpailutettavuutta. Se parantaa pienten ja keskisuurten yritysten mahdollisuuksia osallistua julkisiin hankintoihin, mikä puolestaan tehostaa ICT-alan hankintojen toimivuutta ja houkuttelee mukaan lisää markkinaehtoisia tarjoajia. Kuntien hankintayksiköiden yhteistyö hankinnoissa voi avata uusia toimintamalleja, jotka vastaavat myös pienempien kuntien tarpeisiin.

- **Jos sidosyksiöitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?**

Hankintalain uudistus lisää kilpailua ja tekee markkinoista houkuttelevampia, mikä monipuolistuvien markkinoiden myötä voi tuottaa positiivisia taloudellisia vaikutuksia, erityisesti pitkällä aikavälillä. Tämä kehitys johtaa kustannussäästöihin ja tukee hankintayksiköiden tavoitteiden saavuttamista. Pienemmät kilpailutukset edistävät paikallisten markkinoiden toimintaa ja helpottavat tuotteistettujen ja skaalautuvien palveluiden kehittymistä, mikä puolestaan tehostaa asiakkaiden prosesseja. Kustannustehokkaat valmisohjelmistot vapauttavat resursseja, joita julkishallinto voi hyödyntää muussa palvelutuotannossa. Toisaalta, yksittäiset suuret kilpailutukset saattavat vaikuttaa markkinoihin negatiivisesti, vähentäen kilpailua ja joustavuutta.

- **Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)**

Kysymys ei koske meitä.

- **Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?**

Pidämme sidosyksiköiden 10 prosentin vähimmäisomistusvaatimusta tärkeänä ja positiivisena uudistuksena. Tämä muutos lisää kilpailua ja tuo pitkällä aikavälillä hyötyjä sekä julkistalouteen että yrityskehitykseen. Kilpailun edistäminen on yhteiskunnalle eduksi, sillä se lisää elinvoimaisuutta ja innovointia sekä alueellisesti että kansallisesti.

Selkeämpi omistusrakenne in-house-yhtiöissä tukee niiden tehokkaampaa hallintaa. Omistajat, joilla on todellinen määräysvalta, voivat kohdentaa julkiset varat tehokkaammin julkisyhteisöjen tarvitsemien palveluiden tuottamiseen.

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

Lyhyt siirtymäaika voi nopeuttaa muutoksen toteuttamista tehokkaasti. Siirtymäajan pidentäminen saattaa puolestaan hidastaa kilpailun kehitystä. Onkin positiivista, että monet hankintayksiköt ovat jo valmistautuneet muutokseen markkinavuoropuheluihin ja kilpailutuksiin, sen sijaan että odottaisivat lain voimaantuloa.

- **Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?**

Yritykset valmistautuvat jatkuvasti vaihtoehtoihin tulevaisuudennäkymiin sekä niiden mahdollisiin vaikutuksiin. Hankintayksiköiltä muutos edellyttää suunnitelmallisuutta ja mahdollisesti oman osaamisen kehittämistä. Markkinoilla toimivat palveluntarjoajat ovat valmiina tukemaan hankintayksiköitä erilaisilla pysyvillä tai väliaikaisilla palveluratkaisuilla, kuten yksityisellä palvelutuotannolla.

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistusosuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

Emme ota tähän kantaa.

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiin? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

Teknologian nopea kehitys edellyttää joustavien, skaalautuvien ja turvallisten ratkaisujen käyttöönottoa. Alalla toimivat yritykset tiedostavat, että palveluiden kehittämiseksi ja tuottamiseksi asetetut vaatimukset kehittyvät jatkuvasti. Tämä kehitys vaatii myös julkishallinnon organisaatioilta avoimuutta teknologiauudistuksille ja valmiutta hyödyntää tehokkaita, turvallisia ja kehittyviä SaaS-palveluita. Laadukkaissa ratkaisuisissa on huomioitu sekä tuote- että henkilöturvallisuus.

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

Kannatamme ehdotusta.

- Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?

-

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

Kannatamme ehdotusta.

Muut huomiot

-

Ursin Mia
Avalosys Oy